

За зазначених умов у таких діях чітко простежуються ознаки злочину – зловживання довірою. Саме тому, головним завданням експерта-психолога на етапі попереднього розслідування шахрайських дій є встановлення факту наявності ознак довіри. За наявності фактичних ознак довіри доведення факту зловживання нею не викликає ніяких процесуальних труднощів.

Відповідно до чинного кримінально-процесуального законодавства, провідною ознакою, що кваліфікує певну дію як злочинну, є навмисність, тобто наявність, злочинного умислу. У цьому дискурсі будь-яка шахрайська дія, що містить у собі умисел на незаконне заволодіння чужим майном чи вчинення насильницьких дій проти іншої особи, має відповідне семантичне наповнення, тобто є усвідомленою злочинною дією, заснованою на довірливості як суспільній дефініції. Відповідно до кримінального та кримінально-процесуального законодавства такі дії кваліфікуються як злочини і тягнуть за собою суто кримінальну відповідальність.

Наші власні наукові дослідження на даному етапі присвячені чіткому визначенню семантичних складових шахрайських дій у психолого-технологічному дискурсі, а також чіткому розмежуванню злочинного та природного поводження при здійсненні певних шахрайських дій із технологічним застосуванням довірчих стосунків і відносин.

Отже, наукова новизна одержаних нами у зазначених наукових дослідках результатів полягає в тому, що в системі психологічного забезпечення оперативно-службової діяльності ОВС України чітко відзначається принципово нова функція служби психологічного забезпечення – психологічна експертиза при проведенні первинних процесуальних дій у процесі розкриття та розслідування корисливих злочинів проти особи, пов'язаних із шахрайством.

Список використаних джерел

1. Глухов В.П. Основы психолінгвистики: Учеб.пособие для студентов педвузов. – М.: АСТ: Астрель, 2005.
2. Долженков О.Ф., Запорожцева Г.Є., Кіцул А.П., Рижков Е.В. Використання психологічних знань в оперативно-розшуковій діяльності: Монографія. – Одеса: НДРВВ ОІВС, 2001.
3. Медведєв В.С. Кримінальна психологія: Підручник. – К.: Атіка, 2004.
4. Чуфаровский Ю.В. Психология оперативно-розыскной деятельности. – М.: Изд-во Эксмо, 2005. – 208 с.

The clause shown results of the scientific researches, the semantic making roguish actions devoted to precise definition in a psycho-technological discourse, to differentiation of criminal and natural behaviour at realization of some roguish actions. It is certain the basic qualifying attributes of roguish actions, and also ways, methods and technologies of psychological influence.

Key words: roguish actions, technologies of psychological influence.

Отримано: 12.03.2010

УДК 159.928.22; 159.9.07

О.Ю. Іщук

Особливості виявлення потенційно обдарованих дітей молодшого шкільного віку в умовах сім'ї

У статті розглядається проблема виявлення потенційно обдарованих дітей молодшого шкільного віку в умовах сім'ї. Стверджується, що очікування високої результативності діяльності дитини через прояви її здібностей і задатків не дає змоги батькам правильно оцінити потенційну обдарованість власної дитини. Основою експериментального дослідження стала теорія множинного інтелекту Говарда Гарднера.

Ключові слова: обдарованість, здібності, задатки, потенційна обдарованість, теорія множинного інтелекту.

В статье рассматривается проблема выявления потенциально одарённых детей младшего школьного возраста в условиях семьи. Утверждается, что ожидание высокой результативности деятельности ребёнка как проявления его способностей и задатков не даёт родителям возможности верно оценить потенциальную одарённость собственного ребёнка. Основой экспериментального исследования стала теория многофакторного интеллекта Говарда Гарднера.

Ключевые слова: одарённость, способности, задатки, потенциальная одарённость, теория многофакторного интеллекта.

Актуальність проблеми. В Україні обдарованість як науково-психологічна проблема привернула до себе увагу практично в останні десятиріччя нашого часу. Стало зрозумілим, що успіх держави в цілому, окремих галузей науки, виробництва та культури визначається талановитими людьми, оскільки саме вони є носіями прогресу.

Зміна свідомості суспільства впливає на сімейно-побутові стосунки, становлення та розвиток сім'ї як соціальної одиниці суспільства в цілому, а отже, – на виховання в ній молодого творчого покоління. Сім'я здійснює функцію продовження роду та первинну соціалізацію членів даної сім'ї. Індивідуальний підхід до розвитку особистості дитини саме в сім'ї стає реальністю. Уважне ставлення до дитини дозволяє своєчасно виявити її здібності, підтримати інтереси та схильності [3; 6; 7; 8; 9].

Особливо актуальною є проблема виявлення потенційно обдарованих дітей в умовах сім'ї. Саме сім'я, родина на основі розуміння та прийняття індивідуально-психологічних особливостей потенційно обдарованих дітей є джерелом подальшого розвитку їх талантів. Вибір вікової категорії зумовлений тим, що саме в цей період (молодший шкільний вік – 6-8 років) дитина здатна яскраво проявити свої (потенційні) здібності до того чи іншого виду діяльності. Важливо батькам та вчителям не “прогавити” такий значущий в житті дитини момент та посприяти розвитку здібностей талановитих дітей.

Об'єктом дослідження є потенційно обдаровані діти молодшого шкільного віку. **Предметом дослідження** стала проблема виявлення потенційно обдарованих дітей молодшого шкільного віку.

Мета полягає у вивченні психологічного аспекту виявлення потенційно обдарованих дітей молодшого шкільного віку в умовах сім'ї.

Гіпотеза дослідження припускає те, що очікування високої результативності діяльності дитини через прояви її здібностей і задатків не дає змоги батькам правильно оцінити потенційну обдарованість власної дитини.

Аналіз проблеми. На сьогодні існує, принаймні, 5 дефініцій, кожна з яких виділяє різні складові обдарованості як комплексного феномена, що є об'єктом вивчення психофізіології, диференціальної та соціальної психології.

Існує декілька точок зору на розуміння обдарованості.

1. Якісна своєрідність співвідношення (поєднання) здібностей, які забезпечують високу успішність діяльності (С. Л. Рубінштейн, Б. М. Теплов).

2. Загальні здібності (на відміну від спеціальних), які обумовлюють широту можливостей людини (Д. Гілфорд, Е. Торренс, Д.Б. Богоявленська).

3. Розумовий потенціал – інтелект, що забезпечує широту узагальнень, логічність (а не здібності до мистецтва); рівень розумового розвитку, що характеризує кожну людину (Ю.З. Гільбух, Дж. Рензулі, Б. М. Теплов та ін.).

4. Сукупність задатків, природних даних, які забезпечують початковий високий рівень в якомусь виді діяльності і які є вихідною внутрішньою умовою розвитку її здібностей (наявність вроджених передумов).

5. Талановитість (умови для успіхів найвищого рівня).

В ході ж експериментального вивчення обдарованості виявляється ненадійність отриманих висновків, що пояснюється великою мірою вузькістю і механічністю застосованих методів. Найчастіше використовувалися тести з кількісними, а не якісними показниками. В більшості праць розумові здібності сприймаються як чисто природні спадкові властивості; тобто, по суті, ототожнюються з вродженими задатками [12, с. 545].

Однією з найсучасніших теорій обдарованості, яка розгортається в рамках гуманістичної психології, є теорія множинного інтелекту американського дослідника Говарда Гарднера. Дана концепція є методологічним підґрунтям нашого експериментального дослідження. Теорія множинного інтелекту Г. Гарднера твердить, що кожна людина володіє різною мірою усіма групами здатностей, тому потенційно обдарованою є кожна людина. Множинні форми прояву інтелекту неможливо оцінити та виміряти за допомогою тестів IQ. Вчений визначає інтелект як здатність вирішувати проблеми, моделювати та створювати продукти, що мають культурну цінність.

За останні п'ятнадцять років дослідження психолога Г. Гарднера та його колег із Гарвардського університету виявили, що кожна дитина володіє конкретними здібностями, які вона може проявити в найрізноманітніших областях та за допомогою різних засобів: це можуть бути слова, цифри, картини та образи, музика, фізичне вираження, експерименти з природою, соціальні контакти та пізнання самого себе [1, с. 10-11].

Розглянувши різні види здібностей, вмій та навичок, якими користуються люди у всьому світі, Г. Гарднер представив перелік із 8-ми розумових здібностей (багатосторонніх проявів інтелекту) [1, с. 24-25], кожна з яких притаманна відносно здоровій людині.

1. Лінгвістична (володіння словом) здібність (вербальний інтелект) – передбачає уміння ефективно використовувати слова. В школі вони складають 2/3 навчання (читання та письмо). Лінгвістичні здібності пов'язані також з умінням говорити. Це дар оратора, театрального актора, радіокоментатора чи політика, який часто використовує слова для того, щоб здійснити вплив на публіку і впевнити її в чому-небудь [1, с. 25].

2. Логіко-математична здібність (логіко-математичний інтелект) включає в себе навички вміло оперувати з числами і бути

вмілим в логіці чи судженнях. Нею користується: вчений, коли створює гіпотези і скрупульозно перевіряє їх, порівнюючи з експериментальними даними; бухгалтер з податків; програміст чи спеціаліст в галузі математики [1, с. 25].

3. Здібність до просторової уяви (візуальний інтелект) передбачає здатність до уяви візуальних образів в голові чи створення їх у двохвимірній чи трьохвимірній формі. Її застосовують художник і скульптор, винахідник, уявляючи свій винахід перш, ніж його матеріалізувати. Дана здібність потрібна всім у виконанні будь-яких дій чи діяльності [1, с. 26].

4. Музична здібність (музичний інтелект) передбачає вміння відтворювати мотив, запам'ятовувати музичні мелодії, мати хороше відчуття ритму чи просто отримувати задоволення від музики. В найвищих своїх проявах ці здібності притаманні примадоннам та піаністам-віртуозам в області музичної культури. В побутовому житті існує ряд професійних занять, які вимагають конкретного ступеня музичної грамотності (звукооператори, настроювачі фортепіано, продавці музичних інструментів) [1, с. 27].

5. Тілесно-кінестетична здібність (кінестетичний інтелект) – це рухова здібність як тіла в цілому, так і окремих його частин. Наше суспільство залежить від людей з хорошою руховою координацією в найрізноманітніших областях, включаючи будівельників, робочих на конвеєрі, механіків, сантехніків і різних ремонтних робочих. Суспільству потрібні люди, які “мислять через тіло”. В повсякденному житті ми користуємося руховими здібностями нашого тіла у всьому, починаючи з відкриття банки майонезу і роботи під капотом автомобіля і закінчуючи участю в спортивних змаганнях чи танцями в клубі [1, с. 26-27].

6. Здібність встановлювати міжособистісні відносини (міжособистісний інтелект) передбачає вміння розуміти інших людей і працювати з ними. Дар спілкування з людьми охоплює значну частину нашого життя, починаючи від здатності до співпереживання, якою може володіти консультант, і закінчуючи вмінням керувати великими групами людей в досягненні кінцевої мети. Дана здібність включає вміння “читати” людей, збільшувати коло друзів і дар до вирішення важливих ділових питань чи встановлення особистісних контактів. Здатність є надзвичайно важливою, оскільки людина проводить більшу частину свого життя серед інших людей [1, с. 27-28].

7. Внутрішньоособистісна здібність (внутрішньо-особистісний інтелект) найважче піддається осмисленню. Це здібність до самодосягнення, розуміння себе, самопізнання. Вона дає можливість оцінити свої власні сильні та слабкі сторони. Дана здібність дуже

важлива для підприємців. У консультантів, терапевтів та представників інших спеціальностей, які працюють з людськими емоціями та мотивами, виробляється більш усвідомлене відчуття того, ким вони є [1, с. 28].

8. Природничо-наукова здібність (натуралістичний інтелект) – це здатність відчувати та розуміти природу, що передбачає вміння розпізнавати форми природи, які нас оточують: птахи, рослини, дерева, тварини й інші об'єкти та явища флори, фауни. Ця здібність є невід'ємною частиною навичок в професіях біолога, лісничого, ветеринара, садівника та ін. [1, с. 28].

Запропоновані здібності були виявлені на основі ряду критеріїв, обраних доктором Г. Гарднером.

1. Кожен тип розумових здібностей можна яким-небудь чином символізувати. Наприклад, мовні здібності можна символізувати словами, музичні здібності – нотним письмом, просторові – кольором, формою та ін.

2. Кожен тип розумових здібностей співвідноситься з визначеними ділянками мозку. Наприклад, просторові здібності пов'язані з областями потиличної частини мозку, музичні здібності пов'язані з правою півкулею, а лінгвістичні здібності – лівою півкулею мозку. Ушкодження певної частини мозку не означає повну втрату здібностей, якими володіє людина.

3. Для кожного типу здібностей наявні приклади виключень, тобто людей, які демонструють високі рівні цих здібностей. Крім того, досліджено, що можливі випадки, коли людина може бути незрівнянною в одному виді здібностей, проявляючи надзвичайну обдарованість, але при тому показувати недорозвинутість в інших.

4. Можна прослідкувати зв'язок кожного типу розумових здібностей з ранньою історією людства та з представниками різноманітних видів фауни: тваринами, птахами, комахами та рибами [1, с. 213-214].

Дослідник звертав увагу на помилковість застосування тестів на визначення якого-небудь явища, вважаючи, що вони чинять на піддослідного, зокрема на дитину, негативний вплив, що, в першу чергу, позначається на емоційному стані дитини. Тестування не дає об'єктивної картини наявних у дитини здібностей, оскільки внаслідок орієнтованості тестів на виявлення інтелектуального розвитку, творчих досягнень чимало дітей мають ризик потрапити в категорію, “нездібних до навчання”, маючи при цьому високі здібності в таких сферах як образотворче мистецтво, спорт та ін. [14].

Опис вибірки та методів дослідження. Дослідження проводилося в загальноосвітній школі I-III ступенів №10 міста Калуща та

загальноосвітній школі I-III ступенів №1 смт Перегінське Рожнятівського району Івано-Франківської області. Загальна кількість досліджуваних становила 84 батьки дітей молодшого шкільного віку.

Для спостереження та виявлення досліджуваного явища ми використали опитувальник “Чи розвиваєте ви здібності своєї дитини?” (Дарда І. М., Токарева Л. Д., лабораторія психології творчості Інституту психології ім. Г. С Костюка АПН України, м. Київ). Дана анкета створена на підставі узагальнення матеріалів з досвіду виховання обдарованих дітей. В основу їх покладено добірку запитань, складену Д. Льюїсом [9]. Опитувальник складається із запитань до батьків потенційно обдарованих дітей, відповіді на які визначають рівень відповідного показника, а саме: інтелектуального розвитку, творчих досягнень, здатності до саморегуляції.

Також був застосований перелік здібностей, запропонованих та вивчених американським психологом Г. Гарднером про вісім типів здібностей (*теорія множинного інтелекту*).

Кількість ознак, вибраних батьками щодо своєї дитини, дають можливість говорити про схильність їхньої дитини до того чи іншого виду діяльності (а максимальна кількість – про обдарованість дитини). Одна чи дві ознаки по вибраній здібності, які є у вашої дитини, не означають, що цієї здібності в неї немає, навпаки вони можуть проявляти важливі риси дитини та мати значущий вплив на її успіх в майбутньому [1, с. 44]. Вся сукупність здібностей дитини формує унікальний профіль багатосторонніх розумових здібностей дитини.

На думку Г. Гарднера, даний опитувальник не є тестом, а може допомогти батькам задуматися про багатосторонні здібності своїх дітей [1, с.44].

Результати дослідження. Отримані результати дослідження дали змогу здійснити порівняльний аналіз в групі А (досліджувані батьки, діти яких вчаться в міській школі № 10 міста Калуша) та групі Б (досліджувані батьки, діти яких вчаться в школі №1 смт Перегінське).

Обробка опитувань виявила такі відмінності у групах за опитувальником “Чи розвиваєте ви здібності своєї дитини?”. Дані кореляції зображені у вигляді діаграм з відсотковими відношеннями.

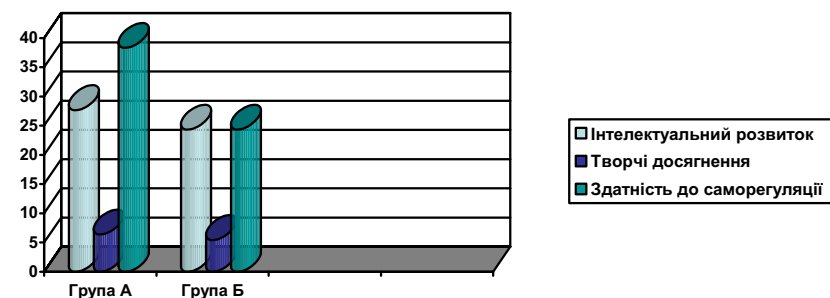

Рис. 1. Результати “високого рівня” інтелектуального розвитку, творчих досягнень та здатності до саморегуляції

Група А: інтелектуальний розвиток – 27,66%; творчі досягнення – 6,38%; здатність до саморегуляції – 38,31%.

Група Б: інтелектуальний розвиток – 24,32%; творчі досягнення – 5,41%; здатність до саморегуляції – 24,32%.

Високий рівень даних показників свідчить про те, що батьки докладають всіх зусиль для якнайповнішого розвитку у дитини її талантів і здібностей. Вони підтримують кожне поривання своїх дітей незалежно від обставин та умов. Такі батьки прагнуть сформувати у свого потомства такі риси характеру – самостійність, незалежність, доброзичливість, контактність, сомоорганізованість та самоконтроль, які сприяють кращій реалізації творчої особистості дитини. Діти, батьки яких максимально повно сприяють розвитку їхніх здібностей, мають адекватну самооцінку, оптимістичні та реалістичні погляди на життя (рис. 1).

Результати опитування показали незначні відмінності між показниками інтелектуального розвитку та творчих досягнень в групі А та групі Б. Це свідчить про те, що батьки даних груп (а саме в групі А 27,66% і 6,38% батьків та в групі Б 24,32% і 5,41% батьків відповідно, які сприяють інтелектуальному розвитку та творчим досягненням своїх дітей) не суперечать прагненням своїх дітей та, на їх думку, сприяють процесу досягнення високих показників в розвитку інтелектуальних здібностей та творчих спроб. Проте зазначимо, що в групі А більший відсоток батьків надають своїм дітям значно більше можливостей для формування в них здатності до саморегуляції.

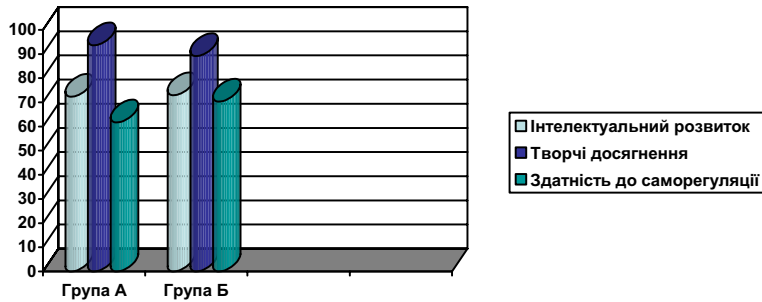

Рис.2. Результати "середнього рівня" інтелектуального розвитку, творчих досягнень та здатності до саморегуляції.

Група А: інтелектуальний розвиток – 72,34%; творчі досягнення – 93,62%; здатність до саморегуляції – 61,70%.

Група Б: інтелектуальний розвиток – 72,97%; творчі досягнення – 89,19%; здатність до саморегуляції – 70,27%.

Середній рівень показників інтелектуального розвитку, творчих досягнень та здатності до саморегуляції свідчить про позицію батьків щодо виховання дитини з погляду "здорового глузду". Такий підхід, з одного боку, забезпечує більшою чи меншою мірою розвиток здібностей, з іншого – може його певною мірою стимулювати або переслідує позицію "невтручання", надаючи тим самим дитині свободу дій, можливість діяти згідно зі своїми бажаннями і на власний розсуд. Позиція "невтручання" несе за собою деякі негативні наслідки для виховання дітей. Повна автономія від батьків може сприяти формуванню суперечливого типу особистості дитини, яка, виявляючи ініціативність, водночас постійно вагається внаслідок відсутності співпереживання та підтримки з боку дорослих щодо її думок, досягнень та переживань (варто зазначити, що дана ситуація не підтверджується за умови низького інтелектуального розвитку).

Результати проведеного дослідження показали незначні коливання у показниках групи А та групи Б в інтелектуальному розвитку (72,34% та 72,97% відповідно) та творчих досягнень (93,62% та 89,19% відповідно). Цікавим є той факт, що середній рівень по двох із трьох шкал батьки групи Б підтримують частіше. Також варто зазначити наявність високих показників у відсотковому відношенні в двох групах, що може свідчити про прагнення батьків бачити своїх дітей "середніми" навіть попри достатній рівень сприянь з їхнього боку, що зумовлено, можливо, відсутністю безпосереднього зв'язку у стосунках всередині сім'ї (рис. 2).

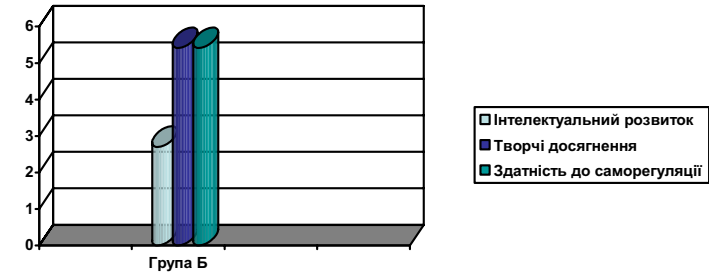

Рис.3. Результати "низького рівня" інтелектуального розвитку, творчих досягнень та здатності до саморегуляції.

Група Б: інтелектуальний розвиток – 2,70%; творчі досягнення – 5,41%; здатність до саморегуляції – 5,41%.

Важливою проблемою є те, що на сьогодні є сім'ї (група Б), в яких рівень розвитку за даними шкалами опитувальника взагалі не підтримується батьками по відношенню до своїх дітей. А це становить 10,81% від загального числа батьків, що брали участь в опитуванні (тобто від 100%). Тобто 1 із 10 батьків потребують власної допомоги у вихованні дітей, у зосередженості більшої уваги на дітях, аніж на виконанні службових обов'язків чи з інших причин. Створення такої атмосфери в сім'ї не зовсім сприяє розвитку здібностей дитини, розвитку її особистості, а швидше травмує її надмірною імпульсивністю та роздратованістю, суворістю та залякуванням з боку батьків (рис. 3).

Нижче, в таб. 1, наведені результати опитування в групі А та в групі Б за видами здібностей, запропонованими Г. Гарднером. Дані, показані у відсотковому співвідношенні, дають нам можливість оцінити рівень уявлень батьків про здібності у своїх дітей (окремо по кожному виду здібностей).

Таблиця 1

Результати опитування батьків у групах А та Б за видами здібностей, запропонованими Говардом Гарднером

Види здібностей	Групи батьків	Рівень уявлень батьків про здібності своїх дітей (у відсотковому співвідношенні, %)		
		Високий	Середній	Низький
Лінгвістичні здібності	Група А	12,76	44,46	42,55
	Група Б	3,7	44,44	51,85
Логіко-математичні здібності	Група А	2,12	40,42	57,44
	Група Б	0	14,81	77,77

Здібності до просторової уяви	Група А	10,63	55,31	31,91
	Група Б	11,11	33,33	55,56
Кінестетичні здібності	Група А	19,14	48,93	31,91
	Група Б	7,41	40,74	44,44
Музична здібність	Група А	4,25	27,65	63,82
	Група Б	0	22,22	40,74
Здібність до міжособистісних відносин	Група А	12,76	44,68	40,42
	Група Б	7,41	44,44	44,44
Здібність до оцінки внутрішньоособистісних можливостей	Група А	12,76	36,17	51,06
	Група Б	7,41	33,33	40,74
Здібність відчувати і розуміти природу	Група А	4,25	57,44	38,29
	Група Б	7,41	22,22	59,26

Наведені вище результати не дають нам всієї повноти розуміння про рівень уявлень батьків щодо здібностей своїх дітей. Запропонована гіпотеза дослідження припускає те, що *“очікування високої результативності діяльності дитини через прояви її здібностей і задатків не дає змоги батькам правильно оцінити потенційну обдарованість власної дитини”*. Для підтвердження (чи відкидання) даної гіпотези покажемо у вигляді діаграми загальну кількість досліджуваних батьків (у відсотковому відношенні) окремо по групах, які мають уявлення про високі, середні та малі здібності своїх дітей.

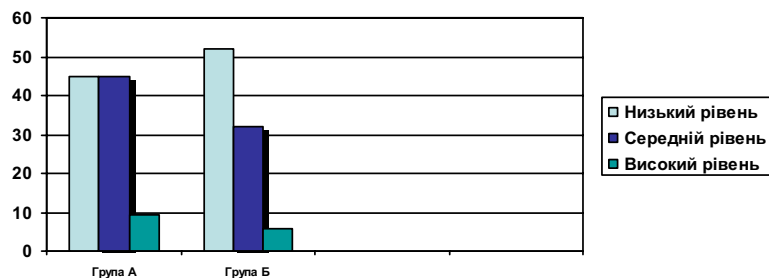

Рис. 4. Результати уявлень батьків про високі, середні та низькі показники розвитку здібностей своїх дітей

Група А: 44,68% – низький рівень, 44,68% – середній рівень, 9,83% – високий рівень.

Група Б: 51,85% – низький рівень, 31,94% – середній рівень, 5,56% – високий рівень (рис. 4).

Оскільки більша частина батьків (в групі А – 89,06% і в групі Б – 83,79%) не бачать високих проявів здібностей будь-якого виду у своїх дітях, в той час, коли лише невелика частина опитуваних

(9,83% в групі А та 5,56% в групі Б) виявляють у своїх дітях потенційні множинні прояви різних граней інтелекту (за теорією Г. Гарднера), то наша гіпотеза підтверджується.

Дотримуючись суспільно визнаних стереотипів, батьки вважають, що обдарованість дитини повинна проявлятися в об'єктивно високих результатах тих чи інших видів діяльності. Тому відзначають обдарованість тільки в тих дітях, де спостерігаються прояви високих успіхів у діяльності. Тоді як, за теорією Г. Гарднера, кожна людина володіє різною мірою усіма групами здібностей, тому потенційно обдарованою є кожна людина (дитина).

Висновки. Основою експериментального дослідження стала новітня теорія, запропонована американським дослідником Говардом Гарднером та його послідовниками.

У своїй теорії вчений відстоював позицію потенційних обдарувань кожної людини. Його підхід ґрунтується на психологічному вивченні потенційних обдарувань кожної дитини (людини) та визначає індивідуально-психологічні властивості, якими володіє конкретна дитина (людина), кожної зі здібностей, зокрема.

Запропонована гіпотеза даної роботи знайшла своє підтвердження в отриманих результатах дослідження батьків. Експериментально виявлено та підтверджено те, що *“очікування високої результативності діяльності дитини через прояви її здібностей і задатків не дає змоги батькам правильно оцінити потенційну обдарованість власної дитини”*.

Крім того, результати дослідження показали суттєві відмінності у показниках групи А та групи Б. Тому перспективним напрямком подальшого дослідження є проблема виявлення потенційно обдарованих дітей у зв'язку із соціально-економічним становищем батьків (соціальний статус, матеріальне забезпечення сім'ї, місце проживання батьків та ін.).

Список використаних джерел

1. Армстронг Томас. Индивидуальный подход. Как самостоятельно раскрыть и развить умственные способности вашего ребенка / Томас Армстронг. – Харьков: Книжный клуб “Клуб Семейного Досуга”, 2001. – 288 с.
2. Барко В. І. Розвиток здібностей і творчого потенціалу / В.І. Барко // Обдарована дитина. – 2004. – С. 27-31.
3. Гільбух Ю. З. Розумово обдарована дитина: Психологія, діагностика, педагогіка: Пер. з рос. / Ю. З. Гільбух. – К.: Фірма “Віпол”, 1993. – 75 с.

4. Ильин Е. П. Психология индивидуальных различий / Е.П. Ильин. – СПб.: Питер, 2004. – 701 с: ил. – (Серия “Мастера психологии”).
5. Леви В. Л. Нестандартный ребенок / В. Л. Леви. – М.: ИГТШ, 1992. – 225 с.
6. Лейтес Н. С. Одаренные дети / Н. С. Лейтес // Психология и психофизиология индивидуальных различий. – М.: Педагогика, 1977. – С. 54-63.
7. Моляко В. А. Психологические вопросы выявления одаренности / В. А. Моляко. – К.: Знання, 1992. – 56 с.
8. Моляко В. А. Психологія дитячої обдарованості: Методичні рекомендації / В. А. Моляко, О. І. Кульчицька, Н. І. Литвинова. – К., 1999. – 25 с.
9. Одаренные дети: Пер. с англ. / [общ. ред. Г. В. Бурменской и В. М. Слущкого; Предисл. В.М. Слущкого]. – М.: Прогресс, 1991. – 376 с.
10. Основы психологии семь и семейного консультирования: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / [под общ. ред. Н. Н. Посысоева]. – М.: Изд-во “ВЛАДОС-ПРЕСС”, 2004. – 328 с.
11. Психологический словарь / [под ред. В. В. Давыдова, А.В. Запорожца, Б. Ф. Ломова и др.]; Науч.-исслед. ин-т общей и педагогической психологии Акад. пед. наук СССР. – М.: Педагогика, 1983. – 448 с, ил.
12. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии / С.Л. Рубинштейн. – СПб.: Питер Ком, 1999. – 720 с: (Серия “Мастера психологии”).
13. Л. О. Сальська. Феноменологічна сутність поняття “обдарованість” / Л. О. Скальська, Л. О. Кондратенко // Практична психологія та соціальна робота. – 2005. – №10.
14. James Ellison. “The Seven Frames of Mind: Psychology Today Conversation with Howard Gardner”, Psychology Today (June 1984): 21.

The article examines the problem of discovering potentially gifted children of younger school age in family conditions. It confirms that foreseeing of high productivity in child's activity though the display of her capabilities and abilities doesn't give parents an opportunity to estimate correctly their own child's potential gift. Howard Gardner's theory of versatile intellect became the basis of this experimental research.

Key words: gift, capabilities, abilities, potential gift, theory of versatile intellect.

Отримано: 11.03.2010

Етичне виховання школярів

Розроблено змістовний компонент етичного виховання школярів та виявлені шляхи його реалізації у середній загальноосвітній школі.

Ключові слова: етика, етичне виховання, етична культура школярів.

Разработан составляющий компонент этического воспитания школьников и выявлены пути его реализации в средней общеобразовательной школе.

Ключевые слова: этика, этическое воспитание, этическая культура школьников.

Постановка проблеми. У державних нормативних документах, зокрема у “Національній доктрині розвитку освіти” (2002 р.), у Законі України “Про освіту”, у “Концепції загальної середньої освіти (12-річна школа)” (2001 р.), “Концепції виховання дітей та молоді у національній системі освіти” (1996 р.) звертається увага на потребу у формуванні міжособистісних відносин школярів. Наголошується необхідність виховувати в учнів етичне ставлення до навколишнього світу і себе. Зазначається значущість практичного використання надбання народної етики. Сучасні школярі не вміють використовувати моральні оцінки у поведінці, не дотримуються етичних норм у повсякденному житті. Це проявляється у порушенні дисципліни, у виникненні конфліктів. Тому вкрай важливо говорити у середній загальноосвітній школі про етичне виховання учнів.

Аналіз останніх досліджень. Питання етики взаємин у шкільному колективі розглядала В.О.Білоусова [1], етику учителів і учнів – Т.Д.Пінчук [2], етику шкільного життя – Н.Є.Щуркова [3]. Питання етичного виховання школярів є недостатньо розглянутими і потребують подальшого дослідження.

Мета статті – розробити змістовний компонент етичного виховання школярів та виявити шляхи його реалізації у середній загальноосвітній школі.

Виклад основного матеріалу. Моральне обличчя людини, етика її поведінки та взаємин складаються не стихійно, а формуються в ході навчально-виховного процесу, здійснюваного школою, сім'єю, громадськістю. Надзвичайно важливу роль у вихованні нової людини відіграє загальноосвітня школа. Саме тут в учнів закладаються основи світогляду і моралі, виробляються характер та переконання, ставлення до праці, до колективу, до самого себе.